

## Anmeldelser.

---

**Jordfordeling og Udskiftning. Undersøgelser i tre sjællandske Landsbyer af C. Rise Hansen og Axel Steensberg, med et Bidrag af Werner Christensen. (Videnskabernes Selskabs hist. filol. Skrifter Bd. II, Nr. 1, 1951).**

Det er længe siden, man har set et arbejde af så lodig og banebrydende karakter indenfor dansk landbrugs- og bebyggelsehistorie som dette værk, der behandler meget centrale emner i dette vort gamle landbrugsland. Nye kilders fremdragelse, nye metoders gennemførelse, nye resultaters fremkomst er det, som gør dette arbejde banebrydende.

Grundlaget er tre sjællandske landsbyers historiske forhold, Hejninge nær ved vikingetidens Trælleborg, Grøfte i Kindertofte sogn, og Snekkerup i Faardrup sogn; men under beskrivelsen af disse tre byer gives der så udførlige oplysninger om hovedkilderne til dansk landbrugs- og bebyggelsehistorie, at værket får den største betydning for det fremtidige studium af dette emne udover hele landet.

Det har uden tvivl været et heldigt valg, når man har bestemt sig for et område indenfor det antvorskovske distrikt, fordi man her har ikke blot landmålingen 1681—82, men også en landmåling 1768—72 med tilhørende ypperlige kortmateriale. Man kan derfor i detaljer følge landsbyerne 1682, 1768, på udskiftnings- og udflytningstiden, indtil matrikelen 1844.

C. Rise Hansen tager for første gang det vigtige spørgsmål om Christian V.s Matrikel for Sjælland, Fyn og Lolland-Falster, dens tilblivelse og dens kildeværdi, op til indgående behandling. Landmålingens personale, opmålingens teknik, opmålingsarbejdets omfang og forløb, taksering og hartkornsansættelsen, og en redegørelse for selve matrikelværkets protokolrækker. Selv om Gunnar Knudsen har skrevet om de ældre danske matrikler og Holger Hjelholt om den jyske landmålingsmatrikel, så er det først nu, at materialet er blevet fuldt udnyttet.

Om landmålingen 1768—72 har Henrik Larsen tidligere skrevet, men nu redegøres der for den på samme grundige måde som for landmålingen 1681—82.

Efter denne instruktive indledning om kilderne, tages der så fat på de 3 landsbyer. Hejninge blev valgt, dels fordi det var en stor og gammel by, dels fordi arkivar Johs. Ewens i Matrikularkivet havde henledt opmærksomheden på den, endelig også fordi Nationalmuseet havde påbegyndt en arkæologisk udgravning af nogle gårdtomter dér. De to andre byer var mindre: Grofte valgtes for at få en landsby i et andet terræn, i en skovegn, repræsenteret. Snekkerup valgtes blandt slettelandsbyerne, fordi der her i tiden mellem 1682 og o. 1770 var sket en gennemgribende ligedeling af gårdene.

Hejninge udgjorde 8 bol jord, og var altså bolskiftet, Grofte var solskiftet, og Snekkerup havde 2 bol jord. Medens der udmærket gøres rede for agrene, både deres bredde og længde, der er højst variabel, så får vi desværre ikke at vide, om agerbolene var lige brede i de 2 byer. Bolene i Hejninge synes at have udgjort 2 helgårde hver eller o. 50 ha, og dette stemmer vel overens med det gennemsnit, anm. har anført (Sv. Aakjær, Kong Valdemars Jordebog I, s. \*80f.), nemlig 100,3 tdr. land. I Snekkerup var bolet 87,5 ha. Når det udtales, at »Det falder naturligt at tænke sig Hejninges 16 bolskiftede Gaarde opstaaet ved en Deling af 8 Gaarde, som da hver har udgjort et Bol«, så må anm. tilstå, at han ikke finder nogen grund til at antage, at bolet oprindeligt skulle have været een gård, dobbelt så stor som den normale sjællandske helgård, der både i 13. årh. og ved landmålingen 1682 var  $\frac{1}{2}$  bol = 1 plovs land.

Ikke mindst værdifulde er de gengivne kort for de 3 byer, 1682, 1768—70, samt udskiftningskort og matrikelskort. Kortene 1682 er rekonstrueret på grundlag af landmålingen af Axel Steensberg, der udførligt redegør for sin metode.

Et særligt afsnit oplyser boniteringen, og ledsages af bonitetskort 1682, 1768 og 1844. Som det var at vente, ligger den højest takserede jord i landsbyerne og deres nærmeste omgivelser, hvor jorden længst har været under plov, og hvor den har fået rigeligt med gødning.

I et følgende afsnit behandles udskiftningen, ikke blot i de 3 byer, men i hele det antvorskovske distrikt; også udflytningsgraden i de enkelte landsbyer angives ved letfattede signaturer på et oversigtskort. Endnu mere omfattende og værdifuldt er en udredelse af udskiftningens almene problemer og en oversigt over udskiftningsforordningerne. De forskellige former for stjerneud-

skiftning og blokudskiftning behandles, illustreret ved kort fra forskellige landsbyer i området. Endelig gives en særdeles nyttig jævnførelse med udskiftningen i andre egne. Her har man hidtil især, takket være Troels Finks udmærkede bog *Udskiftningen i Sønderjylland, kendt forholdene i Sønderjylland*. Nu opridses et frugtbart arbejdsprogram for hele landets udskiftnings- og udflytningshistorie.

Medens anm. i indledningen til Henrik Pedersens tabelværk *De danske Landbrug 1688* har udgivet en del af instruktionerne vedr. landmålingen 1681—83, så følger nu lignende materiale for landmålingen 1768—72.

Bogen slutter med Werner Christensens afsnit »Undersøgelse af Jordens Indhold af letopløselige Fosfater i Hejninge, Grøfte og Snekkerup«. Der synes ikke at være nogen sikker sammenhæng mellem de gamle boniteringer og jordens fosfatindhold i dag. Fosfatanalysen vil særlig få betydning ved opsporing og fastlæggelse af forsvundne bopladser, idet man her vil finde meget høje fosfatindhold, således som det lykkedes forf. at påvise landsbyen Stokkerups tomt på Eremitagesletten i 1935. Hvor det derimod drejer sig om at efterforske, om en jord har været dyrket i kortere eller længere tid, eller andre forhold, der kunne ventes at give anledning til en mindre forskel i fosfatindholdet, vil metoden, efter forf.s mening være mere tvivlsom.

Bogen slutter med et udførligt resumé på engelsk. Den er et af de vægtigste og frugtbareste bidrag, der længe er givet til studiet af dansk landbrugs- og bebyggelsehistorie, og vil uden tvivl blive stærkt benyttet som udgangspunkt for fremtidig forskning på dette område.

*Svend Aakjær.*

**Eli F. Heckscher, Sveriges ekonomiska historia från Gustav Vasa. Andra delen. Det moderna Sveriges grundläggning. Stockholm 1950.**

(Halvbd. 1, 584 sider, halvbd. 2, side 585—894, + LXII + bilagor side 3\*—58\* + register och innehållsförteckning side 1—46 + kartor och diagram).

Anden del af professor Eli F. Heckscher's monumentale fremstilling af Sveriges økonomiske historie fører med sine to halvbind udviklingen frem fra 1720 til 1815 d.v.s. gennem Frihedstiden og den Gustavianske tid. Sammen med den første del, der kom i to bøger i 1935 og 1936, foreligger nu en samlet skildring af den næsten 300-årige historie fra 1520, hvilket uden overdrivelse må betegnes som en enestående præstation. Intet under, at *Ekonomisk-*